

EERHERSTEL VOOR MOLEN IN DE LYTSE SAITERPOLDER

Tekst: Cecile Huitenga

Het restant van de oude poldermolen in de Lytse Saiterpolder, bij Wartena, is een Rijksmonument. Toch was het een twijfelgeval. Is het restant nu echt van monumentale waarde? En is het de moeite waard om het op te knappen? Of toch maar een sloopvergunning aanvragen?

Eerlijk is eerlijk. De gedachte om het restant van de molen op te ruimen was niet vreemd. Hij staat al jaren werkloos in de Lytse Saiterpolder dat onderdeel is van Nationaal Park De Alde Feanen. Hij is ergens tussen 1850 en 1876 gebouwd als spinnekopmolen, maar dat is nauwelijks nog herkenbaar. De wieken en

de molenkop ontbreken. Alleen de ongeveer vier meter hoge romp resteert, zonder de oranje dakpannen die er ooit op lagen. Om hem te bekijken, moet je bovendien al weten waar hij staat. Tot voor kort knaagde het water, bij harde wind, ook aan zijn voet. Met het opknappen van de kade is dat voorbij.

De molen zoals die er
rond 1952 uitzag

Tiidkapsule

Ook voor de molen zelf gloren er betere tijden. De molenkop en de wieken keren niet terug, maar het restant wordt wel gerestaureerd, vertelt Stefien Smeding, beleidsmedewerker cultuurhistorie van It Fryske Gea. “It wie wol efkes de fraach wat wy dwaan soenen.”

Tijdens een veldbezoek zag de molen-expert van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed dat de molen waardevol is. Hij noemde het molentje zelfs een zeldzaamheid. Een sloopvergunning was daarmee definitief van de baan. “De mole is eins in tiidkapsule”, licht Stefien toe. “Sels de fetpot stiet der noch, mei de kwast deryn. Yn de balken binne inisjalen kerft fan twa molemakers. Troch de jierren is it gebrûk, en dêrmei it uterlik, in pear kear behoarlik feroare.”

Dieselmotor

De houten poldermolen stond eerst op ronde veldkeien en later, om meer wind te vangen, op een muurtje van een meter hoog. Hij bemaalde ‘polder 80’ in het noordelijk deel van de Lytse Saiterpolder. Rond 1950 nam een dieselmotor het werk van de wieken en de wind over. Vandaar de vetpot. De toen overbodige kop en wieken werden verwijderd. De motor staat er nu niet meer in, de schroefas en tandwielkast met V-snaaraandrijving nog wel.

De Alde Feanen telt nog twee spinnekopmolens: de Princehofmolen en molen de Ikkers. De laatste staat op de plek waar eens de Saitermolen stond. Ook op de eilanden de Burd en

Goingahuizen vindt men nog spinnekopmolens. Net als die molens, had ook de molen in de Lytse Saiterpolder weer in oorspronkelijke staat teruggebracht kunnen worden. Maar juist het bewaarde tijdsbeeld uit de jaren vijftig maakt de molen bijzonder, met zichtbare sporen van verschillende perioden. “Dêrom is keazen om him te konservearen.” Want ook deze molen hoort bij het verhaal van de Lytse Saiterpolder en De Alde Feanen.

Hard werken

De Alde Feanen is nu vooral geliefd bij watersporters. Ook fietsers, wandelaars en natuurliefhebbers weten er hun weg te vinden. Rechte vaarten en grotere en kleinere plassen wisselen elkaar af in een bijna ydillisch landschap. In de vorige eeuwen was het echter vooral een gebied waar hard moest worden gewerkt.

De sporen daarvan vanaf het jaar 900 zijn nog goed waarneembaar. In die tijd groeide de bevolking en de behoefte aan meer landbouwgrond. Vanaf de klei kwamen boeren naar de veengronden. Ze groeven lange greppels en sloten voor de ontwatering. Zo maakten ze het land geschikt voor akkerbouw. Gevolg was dat de bodem inklonk en daalde, waardoor het inmiddels moerassige gebied na verloop van jaren alleen nog kon dienen als gras- en hooiland.

Zo raakte het gebied langzamerhand weer onbewoond. Dat veranderde toen turf werd ontdekt als brandstof en eind 17e eeuw de vraag naar turf

toenam. Het veen werd stukje bij beetje afgegraven. Er ontstonden petgaten en legakkers en later grote veenplassen. Een volgende fase brak eind achttiende eeuw aan met inpolderingen om landbouw toch weer mogelijk te maken, waaronder in de Lytse Saiterpolder. Zo komen we terecht bij onze poldermolen, waarvan er velen hebben gestaan.

Bouwpakket

De spinnekopmolens waren eenvoudige boerenmolens. “It wiene eins boupakketten”, zegt Stefien Smeding. “Boeren ferplaatsten de molens ek wolris.” De molen in de Lytse Saiterpolder hoorde bij een inmiddels verdwenen boerderij. Meestal verscholen achter riet en oprukkende bosjes, wordt hij met de restauratie alsnog uit de vergetelheid gehaald.

De gepensioneerde Piet Kuperus, die jaren bij Monumentenwacht Fryslân en It Fryske Gea werkte, is betrokken bij de opknabbeurt. Het is één van zijn laatste activiteiten als vrijwilliger bij It Fryske Gea. “De mole wurdt goed wyn-en wetterticht makke en der komt in nije flier yn mei gieltsjes. Der sieten twa dakramen yn, dy komme werom. Ek komme de oranje dakpannen der wer op.”

Met de dakpannen wordt de molen weer beter zichtbaar. “Jo kinne der net by komme, mar hy is te sjen fanôf it Prinses Margrietkanaal en fanôf de Wiide Saiter.” De restauratie startte deze zomer en is klaar rond het verschijnen van dit magazine.

